

BLENDED LEARNING MODELI ASOSIDA DARS JARAYONINI TASHKIL ETISHDA INNOVATSION VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR**Faridjon Usmonov Saydullaevich,***Bavariya Federal ÷lkasi Planegg kommunasida Boshlang'ich maktab qoshidagi Kinderhortda pedagog***DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.18639905>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim jarayonini tashkil etishda blended learning (aralash ta'lim) modelining nazariy-metodik asoslari hamda uni amaliyotga joriy etishning innovatsion yondashuvlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda an'anaviy va raqamli ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi orqali o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish va o'qitish samaradorligini ta'minlash masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli platformalar va interfaol metodlardan foydalanishning didaktik imkoniyatlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: blended learning, aralash ta'lim, raqamli ta'lim texnologiyalari, innovatsion yondashuv, zamonaviy pedagogika, dars jarayoni, ta'lim samaradorligi.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-методические основы модели blended learning (смешанного обучения) и инновационные подходы к ее применению в образовательном процессе. Анализируется интеграция традиционных и цифровых образовательных технологий как средство повышения познавательной активности обучающихся, развития навыков самостоятельного обучения и повышения эффективности преподавания. Особое внимание уделяется использованию современных педагогических технологий, цифровых платформ и интерактивных методов обучения. Результаты исследования подтверждают, что организация учебного процесса на основе модели blended learning способствует повышению качества образования.

Ключевые слова: blended learning, смешанное обучение, цифровые образовательные технологии, инновационный подход, современная педагогика, учебный процесс, эффективность обучения.

Abstract. This article explores the theoretical and methodological foundations of the blended learning model and innovative approaches to its implementation in the teaching process. The study analyzes the integration of traditional and digital learning technologies as a means of enhancing learners' cognitive engagement, developing independent learning skills, and improving instructional effectiveness. Particular attention is paid to the didactic potential of modern pedagogical technologies, digital platforms, and interactive teaching methods. The findings indicate that organizing the teaching process based on the blended learning model significantly contributes to improving the quality of education.

Keywords: blended learning, mixed learning, digital learning technologies, innovative approach, modern pedagogy, teaching process, educational effectiveness.

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldida ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ularning zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirish kabi muhim vazifalar turibdi. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim jarayonini tashkil etishda an'anaviy yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishni, zamonaviy va innovatsion ta'lim modellari asosida o'qitishni yo'lga qo'yishni taqozo

etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, an'anaviy va raqamli ta'lim elementlarini o'zida mujassamlashtirgan blended learning (aralash ta'lim) modeli bugungi ta'lim tizimida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Blended learning modeli o'quv jarayonida auditoriya mashg'ulotlari bilan masofaviy va onlayn ta'lim shakllarini uyg'unlashtirish orqali o'qitishning moslashuvchanligini ta'minlaydi. Ushbu model ta'lim oluvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish, ularning bilish faolligini oshirish, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish va o'qituvchi hamda o'quvchi o'rtasidagi interaktiv muloqotni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, blended learning modeli o'qitish jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalar, raqamli platformalar va zamonaviy metodlarni samarali joriy etish imkonini beradi.

Hozirgi kunda ta'lim amaliyotida blended learning modelidan foydalanish kengayib borayotgan bo'lsa-da, uni dars jarayoniga tizimli va metodik jihatdan asoslangan holda tatbiq etish masalalari yetarli darajada yoritilmagan. Xususan, mazkur model asosida dars jarayonini tashkil etishda qo'llaniladigan innovatsion va zamonaviy yondashuvlar, ularning didaktik imkoniyatlari hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri chuqur ilmiy tahlilni talab etadi. Shu sababli blended learning modelining nazariy-metodik asoslarini aniqlash va uni amaliyotga joriy etishning samarali yo'llarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Blended learning (aralash ta'lim) modeli ta'lim jarayonida an'anaviy va raqamli ta'lim texnologiyalarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish va o'qitish samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bonk va Graham (2006) blended learningning global nazariy asoslarini bayon qilib, modelning lokal sharoitga moslashtirilishi mumkinligini ko'rsatadi. Graham (2006) blended learning tizimining asosiy komponentlarini aniqlab, uning an'anaviy va raqamli ta'lim vositalarini integratsiya qilishdagi o'rni va istiqbollari haqida fikr yuritadi. Garrison va Vaughan (2008) esa oliy ta'lim sharoitida blended learningning didaktik mexanizmlari va samaradorligini tahlil qilgan, o'quv jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning ta'lim sifatiga ta'sirini ilmiy asoslagan.

UNESCO (2021) va OECD (2022) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar, xususan, post-COVID davrida ta'limning raqamli transformatsiyasi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirishdagi blended learningning ahamiyatini yoritadi. Means va boshq. (2013) tomonidan amalga oshirilgan meta-tahlillar onlayn va blended learningning samaradorligini taqqoslab, aralash ta'limning o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini sezilarli oshirishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, blended learning modeli individual o'quv yo'nalishlarini hisobga olish, interaktiv

muloqotni kuchaytirish va o'quv motivatsiyasini oshirishga imkon beruvchi pedagogik strategiya sifatida qabul qilinadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, blended learningning samarali tatbiqi uchun metodik jihatdan asoslangan yondashuv, interfaol metodlar, raqamli platformalar va innovatsion pedagogik texnologiyalarni uyg'unlashtirish zarur. Shu asosda, tadqiqotda blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etishning innovatsion va zamonaviy yondashuvlari chuqur ilmiy tahlil qilindi.

Metodologiya. Tadqiqot blended learning modeli asosida dars jarayonining samaradorligini aniqlashga qaratildi. Tadqiqotda tizimli, kompetensiyaviy va integrativ (an'anaviy–raqamli) yondashuvlar metodologik asos sifatida qabul qilindi. Empirik bosqichda Chirchiq davlat pedagogika universiteti tajriba-sinov maydoni sifatida tanlandi: 48 nafar talaba tasodifiy tanlash asosida tajriba va nazorat guruhlariga taqsimlandi. Tajriba guruhida darslar blended learning modeli asosida olib borildi, nazorat guruhida esa an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va motivatsiyasi ko'rsatkichlari bo'yicha kuzatish, so'rovnomalar va yarim tuzilgan intervyular orqali yig'ildi va statistik tahlil qilindi.

Tahlil natijalari. Blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etishda innovatsion va zamonaviy yondashuvlarning mohiyati, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'qitish sifatini oshirish va o'quvchilarning ta'limga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirishga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Asosiy maqsad blended learning (aralash ta'lim) modeli asosida dars jarayonini tashkil etishda innovatsion va zamonaviy yondashuvlarning nazariy-metodik asoslarini aniqlash hamda ularning ta'lim jarayoni samaradorligiga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqot davomida quyidagi vazifalar belgilandi:

- blended learning modelining pedagogik mohiyati va didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish;
- an'anaviy va raqamli ta'lim texnologiyalarining integratsiyasi asosida dars jarayonini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlarini aniqlash;
- innovatsion pedagogik texnologiyalar, raqamli platformalar va interfaol metodlardan foydalanish imkoniyatlarini ilmiy asoslash;
- blended learning modeli asosida tashkil etilgan dars jarayonining o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va o'qitish samaradorligiga ta'sirini aniqlash;
- blended learning modelini amaliyotga joriy etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etishda innovatsion va zamonaviy yondashuvlarning samaradorligini aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, unda

tizimli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va integrativ (an'anaviy–raqamli) didaktik yondashuv metodologik asos sifatida qabul qilindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy manbalarni tahlil qilish va umumlashtirishga tayangan holda blended learningning mazmuni, tamoyillari hamda amaliy qo'llanish mexanizmlari aniqlashtirildi. Empirik bosqichda dars jarayonini kuzatish, pedagogik tajriba-sinov (tajriba va nazorat guruhleri), so'rovnoma hamda yarim tuzilgan intervyu usullari orqali o'quvchilarning bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va motivatsiyasi kabi ko'rsatkichlar o'lchandi. Olingan natijalar deskriptiv va taqqoslash tahlillari, shuningdek, zarur hollarda korrelyatsion hamda statistik ishonchlilik tekshiruvlari orqali qayta ishlanib, blended learning modeli asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Mazkur tadqiqot doirasida blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etish samaradorligini aniqlash maqsadida Chirchiq davlat pedagogika universiteti tajriba-sinov maydoni sifatida tanlandi. Tajriba-sinov ishlarida jami 48 nafar talaba ishtirok etdi. Tadqiqot ishtirokchilari tasodifiy tanlash asosida tajriba guruhi va nazorat guruhiga teng nisbatda taqsimlandi. Tajriba guruhida darslar blended learning modeli asosida tashkil etilgan bo'lsa, nazorat guruhida an'anaviy o'qitish usullari qo'llanildi.

Tajriba-sinov ishlari bir necha bosqichda amalga oshirildi. Dastlabki bosqichda talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan motivatsiyasi, bilish faolligi va mustaqil ta'lim ko'nikmalarining boshlang'ich darajasi aniqlab olindi. Ushbu bosqichda olingan natijalar tajriba va nazorat guruhleri o'rtasida sezilarli farq yo'qligini ko'rsatdi, bu esa keyingi tahlillar uchun metodik jihatdan muhim shart-sharoit yaratdi.

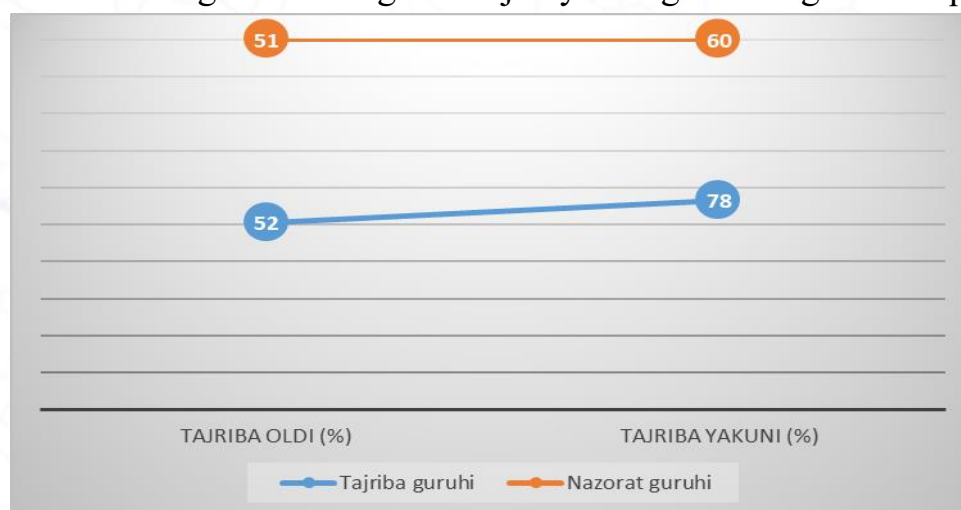
Asosiy bosqichda tajriba guruhida dars jarayoni an'anaviy auditoriya mashg'ulotlari bilan bir qatorda raqamli platformalar, onlayn topshiriqlar, mustaqil ta'lim modullari va interfaol metodlar integratsiyasi asosida tashkil etildi. Nazorat guruhida esa o'qitish jarayoni asosan ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarning an'anaviy shakllarida olib borildi. Ushbu bosqich davomida talabalarning darsdagi faolligi, mustaqil ishlash darajasi va o'quv materialini o'zlashtirish ko'rsatkichlari muntazam ravishda kuzatib borildi.

Yakuniy bosqichda olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi talabalar o'rtasida bilish faolligi va mustaqil ta'lim ko'nikmalarining rivojlanish darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada oshgan. Xususan, blended learning modeli asosida tashkil etilgan darslar talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirgan, ularning mas'uliyat hissini oshirgan va o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Statistik taqqoslash natijalari tajriba guruhida o'sish dinamikasi barqaror va ijobiy ekanligini tasdiqladi.

Tajriba-sinov natijalari blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etish Chirchiq davlat pedagogika universiteti sharoitida samarali ekanligini, ushbu yondashuv ta'lim sifatini oshirish va talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishda muhim

omil bo'lib xizmat qilishini ko'rsatdi. Olingan natijalar blended learning modelini oliy ta'lim muassasalarida keng joriy etish uchun ilmiy-amaliy asos bo'la oladi.

Muhokama. Diagrammada Chirchiq davlat pedagogika universitetida o'tkazilgan tajriba-sinov natijalari asosida tajriba va nazorat guruhlaridagi talabalarning o'quv faoliyati ko'rsatkichlari taqqoslangan. Xususan, bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va o'quv materialini o'zlashtirish darajasi bo'yicha tajriba oldi va tajriba yakuni natijalari aks ettirilgan. Diagramma ma'lumotlari blended learning modeli asosida tashkil etilgan darslar tajriba guruhida ushbu ko'rsatkichlarning sezilarli darajada oshishiga olib kelganini ko'rsatadi. Nazorat guruhida esa o'sish sur'ati nisbatan past bo'lib, bu blended learning modelining ta'lim jarayonidagi ustunligini tasdiqlaydi.



Rasm 1. Blended learning modeli asosida dars samaradorligi

Tadqiqot davomida an'anaviy va raqamli ta'lim texnologiyalarini integratsiya qilish o'quv jarayonini yanada moslashuvchan, interfaol va natijador tashkil etish imkonini berishi ilmiy asoslandi. Chirchiq davlat pedagogika universitetida 48 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov natijalari blended learning modeli asosida tashkil etilgan darslar talabalarning bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va o'quv materialini o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi. Tajriba guruhida kuzatilgan ijobiy o'zgarishlar nazorat guruhi natijalariga nisbatan yuqori bo'lib, bu mazkur modelning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari blended learning modelini oliy ta'lim muassasalarida qo'llash o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish, mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirish hamda o'qitish sifatini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Shuningdek, innovatsion va zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etilgan darslar ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishda muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'ldi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot blended learning (aralash ta'lim) modeli asosida dars jarayonini tashkil etishda innovatsion va zamonaviy yondashuvlarning samaradorligini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy va raqamli ta'lim texnologiyalarini uyg'unlashtirish o'quv jarayonini interfaol,

moslashuvchan va natijador qilishga imkon beradi. Chirchiq davlat pedagogika universitetida 48 nafar talaba ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov natijalari blended learning modeli asosida tashkil etilgan darslar talabalarning bilish faolligi, mustaqil ta'lim ko'nikmalari va o'quv materialini o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshirganini ko'rsatdi.

Tajriba guruhidagi ijobiy o'zgarishlar nazorat guruhi bilan solishtirganda aniq farqni ko'rsatdi, bu esa blended learning modelining amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Shuningdek, innovatsion va zamonaviy yondashuvlar orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning mas'uliyat hissini rivojlantiradi hamda o'qitish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Blended learning modeli asosida dars jarayonini tashkil etish bo'yicha ishlab chiqilgan metodik yondashuvlar oliy ta'lim amaliyotida keng joriy etish uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lib, turli fanlar kesimida tatbiq etilganda ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, mazkur model ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ta'limga bo'lgan motivatsiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bonk C.J., Graham C.R. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. – San Francisco: Pfeiffer Publishing, 2006. – 585 p.
2. Graham C.R. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions // Handbook of Blended Learning. – San Francisco: Pfeiffer, 2006. – P. 3–21.
3. Garrison D.R., Vaughan N.D. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. – San Francisco: Jossey-Bass, 2008. – 272 p.
4. OECD. Education at a Glance 2022: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 461 p.
5. UNESCO. Education in a Post-COVID World: Nine Ideas for Public Action. – Paris: UNESCO, 2021. – 74 p.
6. Means B., Toyama Y., Murphy R., Baki M. The effectiveness of online and blended learning: A meta-analysis of the empirical literature // Teachers College Record. – 2013. – Vol. 115, No. 3. – P. 1–47.